

ПРЕДГОВОР

За разлику од других постсоцијалистичких земаља Србија је са закашњењем од једне деценије кренула у суштинске економске реформе. Тако велико временско кашњење је огроман недостатак, али је то – у исто време – била и велика шанса да се избегну грешке, заблуде и лутања кроз које су пролазиле друге привреде у транзицији. У предходних 15-ак година пратио сам како се одвијају реформе у три веома карактеристичне привреде у транзицији: Пољској (где сам давно – још као студент – био два лета на стручним праксама), Словенији (где сам докторирао – у тада заједничкој нам држави СФРЈ) и Русији (где сам живео и радио у периоду 1991-1997) и било ми је јасно да ДОС – који је преузео власт у земљи октобра 2000. године – нема јасан план шта треба чинити како би земља кренула путем економског просперитета. Управо је то ситуација која омогућава да *међународна заједница* понуди своје “добре услуге” (кроз већ готове програме реформи и иностране “саветнике”), водећи, пре свега, рачуна о својим (интересима светске олигархије и крупног капитала), а не интересима наше земље и њених грађана.

Због тога сам одмах после *српске октобарске револуције*, поред текстова које сам писао за часопис Финансије, написао више текстова – и покушао да их објавим у штампаним средствима масовних информација – од којих су објављена само два (“*Рецепт за колонијалне земље*”, Данас, 30.10.2000, те “*Да ли су нам потребне радикалне економске реформе?*”, Данас, 8.11.2000). У њима сам покушао да истакнем чињеницу да се према првим потезима

и изјавама лидера нових власти (а нарочито водећих економиста – пре свих, такозваних експерата окупљених око Г17 плус) може констатовати да, нажалост, нису извучене никакве поуке из веома богатих искустава других привреда у транзицији.

Сам наслов мога ауторског текста (*Рецепт за колонијалне земље* - који је написан и објављен само неколико дана после извршене *српска октобарска револуција*) сугерише да се нова власт неће одредити за програм економске модернизације земље који би се спроводио у интересу већине њених грађана, него за један универзалан, већ готов неолиберални програм економских реформи (који у суштини представља програм економског неоколонијализма) који се спроводи у интересу светске олигархије и крупног капитала, те једног уског компрадорског слоја који се формира у земљи.

Последњих година некада угледни економски часописи (међу којима и Финансије) само повремено излазе, те су саветовања Научног друштва економиста била једна од ретких места на којима су могли да се износе различити ставови. Сви реферати са тих саветовања касније су и објављивани у часопису Економског факултета у Београду – Економским анализима. Моји реферати су, по правилу, били од стране уредништва, уз различите изговоре, скраћивани – цензурисани. Међутим, недавним избором новог председника Научног друштва економиста (Љубомира Маџара заменио је Божидар Церовић) и новог председника Програмског савета, нисам искључио могућност да моји *неподобни* текстови сада буду и забрањивани.

Због тога сам се изненадио када сам – 8. 11. 2006. године – добио позив да пријавим реферат за Конференцију

коју организују Научно друштво економиста, Академија економских наука и Економски факултет. Обавештен сам да се Конференција одржава 9. и 10. децембра, те да – уколико желим – реферат пријавим до 15. новембра, а до краја новембра пошаљем реферат који, по обиму, не прелази 15 куцаних страна. Благовремено сам пријавио реферат и на време га послао поштујући дужину текста која је захтевана. Два дана пред почетак Конференције бивам обавештен да због великог броја приспелих радова мој реферат није прихваћен за официјелни програм Конференције. После тога уследила је следећа преписка са председником Програмског савета.

Проф. др Јован Б. Душанић

НАУЧНО ДРУШТВО ЕКОНОМИСТА
АКАДЕМИЈА ЕКОНОМСКИХ НАУКА
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ

Програмски савет Конференције од 9.12.2006.

- Проф. др Милена Јовичић, председник -

Б Е О Г Р А Д

Драге колеге из Програмског савета,

Вапа одлука да прво од мене тражите да напишем реферат за наш традиционални децембарски скуп који организујете, а два дана пред његов почетак ме обавестите да реферат (*ЛИБЕРАЛИЗАЦИЈА, СТАБИЛИЗАЦИЈА, ПРИВАТИЗАЦИЈА - Програм модернизације Србије или програм економског неоколонијализма*) који сам Вам доставио у року који сте захтевали - због великог броја приспелих радова – нисте прихватили за официјелни програм Конференције, разлог је због чега Вам се обраћам.

Већину мојих текстова са ових наших скупова до сада сте скоро редовно цензурисали (видети у *Економским аналима*, децембар, 2003, мој апел да то не чините), а сада направили нови искорак и мој рад у целини забранили за јавну презентацију. Сматрао сам и сматрам да на овим нашим скуповима, (поготово што их организују институције тако звучних имена – *Научно друштво економиста, Академија економских наука, Економски факултет*) треба да се чују различита, па и супростављена, мишљења, а не само мишљења економиста истомишљеника – неолиберала.

Међутим, одлука коју сте донели је и најбоља потврда исправности неких од мојих ставова које сам изложио и у реферату који сте забранили. У њему сам, између осталог, написао и следеће: *Поставља се питање како то да је неолиберални програм радикалних економских реформи (и поред негативних искустава које су многе земље имале спроводећи га, те критика великог броја ауторитативних економских мислиоца – међу којима и раније помињаних нобеловаца) толико популаран и скоро једнодушно прихваћен од наше политичке и економске елите.*

Пре свега, треба имати у виду да светска олигархија и крупни капитал имају своје интересе, а уз то поседују огроман новац и преко њега и све утицајније медије. Од светске олигархије и крупног капитала зависи који пројекти ће бити финансирани и ко ће на њима радити (и добро зарадити), ко ће добити разне стипендије, грантове и путовати на међународне скупове, ко ће бити уводничари или медијатори стручних скупова, учесници “стручних” емисија на њиховим »реформским и независним« средстава јавног информисања преко којих ће медијски да буду промовисани у водеће “експерте” и буду кандидовани и

за кључна економска места у држави. Најревноснији међу њима имају шансу да постану добро плаћени чиновници међународних институција или саветници светске олигархије у некој од неразвијених земаља.

Истине ради треба рећи да ваш поступак није нешто што се среће само на нашим просторима. Ригидне комунистичке идеолошке комисије замењене су економско-политичким идеолошким апаратом неолиберала који данас функционише на један много суптилнији начин. Тако у угледном *Le Monde diplomatique* (српско издање, јун 2003) пише:

По степену утицаја који имају на државни апарат у најразвијенијим земљама света, пре свих САД и В. Британији, неолиберали су у позицији да утичу на политичке токове и на одлуке мултилатералних институција, посебно на “свето тројство” које чине ММФ, Светска банка и Светска трговинска организација. Ведрећи и облачећи у медијима који су доминирали над светским јавним мњењем, неолиберали су могли да бојадишу или пак потпуно да укину информације које им нису по вољи, а посебно оне које се односе на бројке везане за стопу развоја. С обзиром да стоје на позицији силе у оделењима за економију најугледнијих светских универзитета, будно мотре да ни један једини економиста-дисидент не буде примљен за професора како не би уживао у престижу које би му пружало професорско звање.

У земљама које су у процесу развоја, снажне менгеле неолиберализма су још јаче стиснуте. Многе владе су принуђене тек да преживљавају због политике ММФ-а, Светске банке и најбогатијих земаља, чија финансијска подршка им је неопходна иако таква политика доводи до

бесконечног ваљања у блату економске кризе у процесу развоја... Предлози за алтернативна решења су све мало-бројнији јер интелектуалци немају довољно поверења у нове идеје које би изазвале и надјачале устаљену, круту праксу неолиберализма. Неки од њих су чак и пребегли у супротан табор неолиберала у чему нема ничег чудног с обзиром да једна консултација за рачун ММФ-а или Светске банке доноси онолико новца колико се у нормалним околностима заради вишегодишњим преданим радом на универзитету бројних неразвијених земаља.

Контролишући тако глобални политички и интелектуални домен, неолиберали располажу свим средствима с којима могу да претворе у безначајни, усамљени глас сваког ко се усуди да их критикује. Наравно, уколико их кроз невиђену медијску машинерију не прогласе неспособним да схвате “шта се то, забога, заправо заиста дешава око њих”. Тако, свака озбиљна дебата бива сасечена у корену, а дисиденти се држе у строго чуваном резервату, систематски игнорисани од медија, што све заједно доприноси јачању и доминацији либералне доктрине... Упркос неоспорном неуспеху, неолиберална догма о предностима слободног тржишта и даље се намеће захваљујући економско-политичког идеолошког апарату који, по својој величини и утицају, нема пандама...

Колегијални поздрав,
Београд, 11.12.2006.

Јован Б. Душанић

P.S.

Када сам написао овај датум (11. децембар), сетих се да сам управо на данашњи дан пре нешто више од 20 година био ухапшен (због сумње да сам починио кривична

дела из члана 133/1 и 157 Кривичног закона СФРЈ – вербални деликт или деликт мишљења) и “смештен” међу дугогодишње робијаше и полицијске провокаторе у ћелији затвора “Туњице” недалеко од Бањалуке, а потом и избачен са Економског факултета у Бањалуци, где сам – до тада – радио као доцент на предмету Монетарна економија). У званичном саопштењу које је пренела скоро сва тадашња југословенска штампа окривљен сам да сам кроз приватно дружење испољавао негаторски став и ниподаштавао основне вредности нашег социјалистичког самоуправног друштва, тековине НОБ-а и социјалистичке револуције, братство, јединство и социјалистичко заједништво, те омаљжавао личност и дело друга Тита, доводећи у сумњу темељна уставна одређења... Коментаришући Устав из 1974 године говорио је да је он донет под притиском хрватских националиста, да је њиме Србија ослабљена, распарчана и дезинтегрисана – у распаду, да ужа Србија нема никаквог утицаја у одлучивању на нивоу Федерације и да зато све више заостаје у развоју... У његовим иступањима глорификована је и западна демократија и вишепартијски систем, те негирана демократија у нашем систему, истицана угроженост слободе говора и мисли у социјализму, који је по његовом мишљењу синоним за сиротињу, у којем су људске слободе угрожене. Нападана је наша несврстана спољна политика, којој су дани “одбројани” и сл. Грубо је клеветао, нападао и вређао личност и дело друга Тита наводећи претерани раскош, трошење огромних средстава, задуживање земље, култ личности. За Председништво СФРЈ говорио је да је “веће стараца” које ће због неспособности земљу довести до пропасти и рата...

Драге колеге, на крају се искрено надам да ћете ми опростити што сам вам овим мало дужим дописом одузео време, али је оно неупоредиво краће од времена које сам утрошио да напишем реферат који сте ви од мене прво тражили, а онда га бацили у кош.

* * *

Поштовани колега Душанићу,

Као одговор на Ваше писмо упућено Програмском савету протекле конференције о економској политици, могу Вас информисати о следећем.

Прво, сви пристигли дебатни реферати подвргнути су рецензији од стране Редакцијског одбора састављеног од седам угледних професора. У случају негативне рецензије, рад је упућиван још једном рецензенту на мишљење. Познато Вам је да се у таквим случајевима рецензентима мора дати пуно поверење.

Друго, уверавам Вас да се Програмски савет није руководио идеолошким ограничењима, као што сте се могли уверити из прилога позваних референата.

Најзад, иако је услед великог броја пристиглих реферата известан број морао изостати из регуларног тока конференције (и поред поделе дебатних реферата у две истовремене секције), надам се да ћете се уверити да су трибине НДЕ увек отворене за Ваше прилоге, борбу мишљења и нове идеје.

С колегијалним поздравом,
13.12.2006.

Милена Јовичић

Проф. др Јован Б. Душанић

НАУЧНО ДРУШТВО ЕКОНОМИСТА
АКАДЕМИЈА ЕКОНОМСКИХ НАУКА
ЕКОНОМСКИ ФАКУЛТЕТ
Програмски савет Конференције од 9.12.2006.
- Проф. др Милена Јовичић, председник -
Б Е О Г Р А Д

Колегинице Јовичић,

Драго ми је да сте јучерашњи одговор Ви потписали пошто је претходни допис – у коме ме обавештавате да мој рад није прихваћен за официјелни програм – био потписан са Програмски савет, а два њена члана (од седам угледних професора - како Ви пишете) са којима сам у међувремену разговарао рекоше ми да нису упознати да је мој рад уопште стигао, а поготово да је одбачен. Морам одмах да Вам одам признање на ревности и суптилности са којом се (налазећи се на челу Програмског савета и Редакцијског одбора) борите, као непогрешиви правоверник, за чистоту економске (неолибералне) мисли, али и на ефикасности коју при томе постижете. Одлично демонстрирате шта чека оне који се усуде да посумњају у исправност владајуће неолибералне доктрине и покушају да заталасају и поремете тренутно успостављене и сада владајуће економске догме.

Убеђен да је питање транзиције највећи професионални (али и морални) изазов ове генерације економиста, те да од начина како она буде реализована пресудно зависи

судбина наших потомака, сматрао сам да није поштено да се задржавам само на углађеним академским расправама него да на многе појаве треба и директније јавно да укажем, независно од тога да ли ће се неко у њима препознати. Заузевши такав став био сам свестан ризика који тиме на себе преузимам, па и тај да ме (доктора економских наука и редовног професора универзитета са објављених више од десет књига и преко стопедесет радова из економске проблематике) Ви и Ваши рецензенти прогласите *неспособним да схватим шта се то заиста дешава око нас*, те јасно покажете како ћете јавност заштитити од свих (по Вашем суду) погрешних мишљења.

Колегинице Јовичић, мислим да нема потребе за наставком нашег дописивања јер је јасно о чему се овде ради без обзира на Ваше уверавање да се *Програмски савет није руководио идеолошким ограничењима*. Поготово што ћу ускоро и овај рад јавно објавити (као што сам у међувремену интегрално објавио и све радове које су до сада само цензурисани – скраћивани), а време је најбољи судија и видећемо ко је од нас био у праву.

Колегијални поздрав,

14.12.2006.

Јован Б. Душанић

P.S.

Постоји не мали број књига којим се често враћам и ових дана осетио сам потребу да у руке поново узмем ТВРЂАВУ и из ње прочитам неколико странице. Меша Селимовић пише о времену од пре неколико векова и једном тадашњем скупу - седам угледних људи са кадиџендијом – сазваном како би се осудио човек који је посумњао у тада владајуће догме и још се дрзнуо да то јавно саопшти.

Ја сам пошао у библиотеку, да наставим
читање Мевлијиних стихова о Сарајеву. Као да
је говорио о мени и о данашњим људима, као
да није прошло цело столеће. Зар време стоји?
Питао сам се, не знајући да ли ми је то утеха
или нова горчина. Зар се људи не мењају?

Меша Селимовић, ТВРЂАВА

Горе, у прочељу, устао је Џемал Зафранија, и почео да говори. Рекао је да је по наређењу часног и поштованог кади-ефендије замолио најугледније људе да дођу на овај скуп, на чему им он, у своје име, захваљује. У нашем граду је боравио неки пробисвет Рамиз, позната ништарија, који за себе тврди да је студент Ал Азхара, што је сигурно лаж, а ако је истина, то је срамота за њега а не за Ал Азхар. Нико нема ништа против тога што је он био у граду, наша гостољубивост и отвореност позната је свакоме. Нико није ни против тога што је он држао предавања, реч је свакоме слободна, али се тај безверник и незналица усудио да људима говори најстрашније ствари. Тај бјесомучник је нападао наше законе, веру, државу, чак и пресветлог цара. Тај зликовац је сипао отров цео месец дана, из ноћи у ноћ, пред пуном цамијом. И нико, баш нико, за пуних тридесет дана, није устао да одбије такво богохуљење. Можемо ли трпети да сваки злочинац, само кад му се то прохтије, плује на наше светиње?

Неће више! – рекао је кадија мрко, прекинувши лепо извезен Зафранијев говор. Ви ћете рећи шта имате, али оваквог злодела у моме кадилуку више неће бити, а ни овакве несмотрености. Надам се да ћете рећи све што мислите, без обзира шта ја мислим. А сад говорите!

Први је устао мој несуђени добротвор Мула Исмаил. Не знам како је ухватио да је реч о непријатељу царства, али ту није погрешно. Пред нама је питање непоштовања власти, питање непоштовања закона, питање непоштовања вере. А то слуги на кугу. Целог овог месеца завијали су пси, и то слуги на кугу. Онај ко доноси кугу сигурно је опасан. То, додуше, не треба доказивати, али је потребно рећи.

Мудерис Рахман је објаснио корен и разлоге настанка хамзевијског учења, које одриче сваку власт и проповеда неред. Из многих података, година, имена, мутних израза, извукао сам за себе закључак, а богзна је ли тако, да се то учење појавило, не знам када и не знам где, као последица сиромашења и незадовољства народа, чији су услови живота били тешки. Данас је то учење бесмислено јер свако види да данашњи сељаци добро живе.

Мудерис Нуман је свој говор засновао на тврдњи да је погрешно свако учење којему вера није темељ. Он одлучно заступа слободу мишљења, без тога нема напретка ни среће, али слободу мишљења у оквиру Курана, јер мишљење изван Курана није слободно већ назадно. Тешко грешити и непријатељ нам је сваки онај ко слободом сматра слободу од божијих заповести. То није слобода већ најгоре ропство. А робовање мраку и сатани смртни је грех, против кога се мора поћи у свети рат.

Илијаз – ефендија је рекао да му је жао и да га је стид што дајемо толико слободе онима који је не заслужују. Наша је дужност да бдемо, да све знамо, да се супротстављамо. Неће клонити, бориће се док је даха у њему, али моли кадију да му помогне, кад неће они који су дужни.

Хамзи – сфендија види смисао овог скупа у неопходном заопштравању борбе против непријатеља. И није Рамиз један, с њим је најлакше. Има на стотине младих Рамиза, треба то отворено рећи, који нам бацају клипове под ноге и ометају нас у напорима да извршавамо свој свети задатак, да учврстимо веру и царство.

А онда је устао белобради хафиз Абдулах Делалија кога сам увек сусретао с поштовањем, због благог осмеха и лепе речи за сваког. У почетку је говорио што и остали, и сви су слушали поспано. А онда је засвирао на своју свиралу, и снене учтивости је нестало, одједном. Рекао је да је против свега што је говорио Рамиз, а што је младић толико времена говорио свашта, криви смо ми, сви. Зато што нам је сведно, ништа нас се не тиче осим нас самих, сувише мислимо на своју корист и на добра овога света. Чудимо се што нам нико ништа није рекао, што су га људи крили. А ја се, видите, не чудим. Зашто би нам рекли ? Какве ми везе с народом имамо ? Мало и све мање. Границе су успостављене између нас и народа. Ово није једна држава, ми стварамо своју, народ своју. И не кривите народ. Кривица је у нама, у нашој охолости, себичности, безобзирности, у хиљаду глупих навика без којих не можемо замислити живот. Једино себи задржавамо право да мислимо, да указујемо на пут којим треба ићи, да одређујемо кривице и казне.

Јесте ли кадкад помислили, по чему ће нас народ запамтити? По страху који сијемо? По безобзирности којом се бранимо ? По тешком животу о којем се не бринемо ? По празним речима које просипамо? Нико не помисли на наше грешке, нико не помену дубље разлоге наших невоља. А зашто? Не мислим да сви мислите тако као што говорите,

било би страшно кад би то била истина. Не верујем да то чините из користољубља, било би недостојно звања које вршите. Је ли то онда из страха да се не замерите некоме ко је изнад вас? Ако је тако дубоко вас жалим.

Молим кадију и све вас, да ми не замерите што говорим овако отворено. Сувише поштујем и вас и себе да бих ћутао а мислио другачије, или говорио другачије него што мислим.

Не уставши, кадија је завршио разговор, рекавши да је, без обзира на нека усамљена погрешна мишљења, скуп показао високу свест и оправдао његова очекивања. Разлике у мишљењима, није било, и та јединственост ће нас подстакнути на веће напоре за очување и учвршћење свега онога што нам је свето.

Када сам написао овај одговор премишљао сам се да ли да изоставим написани *postscriptum*. Тада сам (14.12.2006) колегиници М. Јовичић послао одговор, а *postscriptum* изоставио, а сада мислим да није лоше да и он буде јавно објављен. И још да напоменем да је колегиница Милена Јовичић председник Програмског савета у коме се, поред ње, налази још и седам угледних професора: Бошко Живковић, Стипе Ловрета, Данијел Цветичанин, Млађен Ковачевић, Стојан Стаменковић, Божидар Церовић и Петар Ђукић. Двојица од њих – колеге Млађен Ковачевић и Бошко Живковић – саопштили су ми да нису ни упознати да мој реферат није прихваћен за *официјелни програм*

Поред овог реферата (које сам у децембру 2006. године послао часопису *Нова српска политичка мисао* и он је одмах - са комплетном преписком која је уследила са Програмским саветом - постављен на њихов сајт: www.nspm.org.yu), у

ову књигу укључени су само текстови – посвећени питањима економских реформи у Србији - које сам написао после *српске октобарске револуције* и објавио у једном од наших најстаријих и најугледнијих економских часописа – ФИНАНСИЈЕ (9-10/2000, 1-2/2001, 3-4/2001), као и радове које сам подносио на саветовањима *Научног друштва економиста* и који су објављивани у часопису Економског факултета у Београду – ЕКОНОМСКИ АНАЛИИ (12/2002, 4/2003, 12/2004, 12/2005, 12/2006). Скоро сви ови текстови су (од стране уредништва часописа) цензурисани – скраћивани, а ја их овде објављујем у нецензурисаном виду, а уредничка скраћивања обележена су масним (**болд**) словима.

Ова књига представља допуњено издање раније објављене моје књиге “Године пропуштених шанси - транзиција у Србији”.

Београд, 07.07.2007.

Јован Б. Душанић
dusanic@gmail.com